

Статтю присвячено дослідженню заохочувальних норм при регламентації державної зради країн романо-германської, англосаксонської та соціалістичної правових систем, а також пострадянських держав. Виділено передумову та підстави для заохочення; сформульовано пропозицію щодо вдосконалення національної заохочувальної норми за державну зраду.

Ключові слова: державна зрада, добровільна заява, замах, заохочувальна норма, шпигунство.

Постановка проблеми. Законодавство України після розпаду СРСР засновано на юридичних поняттях та принципах характерних романо-германському типу правової системи. У межах цього дослідження корисно вивчити законодавчий підхід у державах як цієї правової сім'ї, так і в інших правових системах світу. Тим більше, що вивчення наукової проблеми є повноцінним у разі використання комплексу загальнонаукових і спеціальних методів пізнання. Одним з них є порівняльно-правовий метод, який треба застосувати при вивченні зарубіжного досвіду регламентації заохочень у нормах про державну зраду.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження щодо звільнення від кримінальної відповідальності за державну зраду здійснювали такі науковці, як: Г. З. Анашкін, Г. В. Андрусів, О. Ф. Бантишев, Ю. В. Баулін, В. М. Боровенко, В. А. Владіміров, Н. С. Кончук, В. Г. Кундеус, Ю. В. Луценко, В. Н. Рябчук, М. І. Хавронюк, П. В. Хряпінський, В. М. Шамара та інші. Проте більшість досліджень проведена в радянські часи. На сьогодні змінилася геополітична ситуація у світі, що дає підстави знову аналізувати проблему звільнення від кримінальної відповідальності за державну зраду.

Формування цілей. Метою статті є зіставити та проаналізувати за допомогою порівняльно-правового методу норму КК України про звільнення від кримінальної відповідальності за державну зраду з відповідними положеннями законодавства окремих зарубіжних країн. Це дасть змогу порівняти спільне та відмінне, а також виявити позитивний та негативний досвід.

Виклад основного матеріалу. До основних систем права відносять: 1) романо-германську; 2) загального права (англосаксонську) і 3) соціалістичну [1, с. 21]. Романо-германська система включає право країн, у яких юридична наука склалася на основі римського права. Особливістю цієї правової системи є те, що на перший план висунуті норми права, які розглядаються як норми поведінки, що відповідають вимогам справедливості й моралі.

Приділимо увагу Розділу II «Державна зрада Батьківщині та загрози зовнішній безпеці» Особливої частини КК ФРН [2]. Зазначимо, що § 94 «Зрада державі» не передбачає заохочень. Натомість § 98 «Зрадницька агентурна діяльність», який за своїм змістом відповідає одній із форм державної зради за ст.111 КК України (шпигунству), передбачає на розсуд суду альтернативу: пом'якшення покарання або звільнення від кримінальної відповідальності.

Передумовою виступає діяльність особи на користь іноземної держави, направлена на отримання чи передачу державної таємниці або надання згоди на здійснення цієї діяльності іноземній державі чи її представникові. Така діяльність має бути розпочата, але не закінчена. Підставами є добровільна відмова особи від учинення діяння та повідомлення про це державній службі. Отже, добровільність виступає ознакою відмови від учинення діяння, а не заяви до правоохоронних органів, як КК України. Підставами для обов'язкового звільнення особи від кримінальної відповідальності за ч.2 § 98 є: 1) примус іноземної держави чи її представників, у зв'язку з яким особа була вимушена вчинити діяння; 2) добровільна відмова від цих діянь; 3) негайне повідомлення відповідному органу про це.

Кримінальна відповідальність за зраду та шпигунство у Франції передбачена Розділом I «Про посягання на основоположні інтереси нації» Книги IV «Про злочини та проступки проти нації, держави та громадського спокою» КК Франції [3]. Глава I «Про зраду та шпигунство» зі ст. 411-1 до ст. 411-11 регламентує кримінальну відповідальність за різні форми зради та шпигунства. Зауважимо, що об'єктивні ознаки зради та шпигунства ідентичні. Французький законодавець розмежовує їх за суб'єктом. Зрадою вважаються діяння, що вчинили громадяни Франції або військовослужбовці, які перебувають на службі у Франції, а шпигунством – ті, які вчинили іноземці або особи без громадянства.

Заохочувальні норми за вчинення окремих форм зради та шпигунства передбачені Главою IV «Особливі положення», а саме ст. 414-2 та ст. 414-4. Зокрема, передумовою до звільнення від покарання є замах на вчинення таких діянь: здача всієї чи частини національної території, збройних сил чи воєнної техніки іноземній державі; передача чи надання доступу до інформації, поширення чи збирання якої може спричинити шкоду основоположним інтересам нації, іноземній державі; саботаж. Підставою для заохочення є повідомлення особою адміністративних чи судових органів влади про це діяння та запобігання особою вчиненню цього діяння й у разі потреби встановлення інших винних. Остання з умов може бути

обов'язковою тільки в певних випадках через використання оціночної ознаки «за необхідності».

Іншим видом заохочення за зраду у Франції є скорочення наполовину строку покарання у вигляді позбавлення волі. Передумовою є призначення покарання, пов'язаного з позбавленням волі, виконавцеві або співучасникові, які вчинили зраду чи шпигунство в таких формах: установлення зв'язку з іноземною державою для того, щоб спричинити військові дії чи акти агресії проти Франції чи надання їй засобів для цього, а також, якщо такі дії можуть спричинити шкоду основоположним інтересам нації; збирання інформації чи здійснення діяльності для отримання чи передачі інформації, використання, розповсюдження чи збирання якої може спричинити шкоду основоположним інтересам нації. Підставами застосування заохочення є: 1) сприяння винним припиненню злочинних діянь чи запобігання смерті або хронічного захворювання особи, що може виникнути в результаті цих злочинних діянь; 2) установлення за потреби інших винних; 3) повідомлення адміністративних чи судових органів влади про діяння. До того ж уточнюється, що в разі призначення покарання у вигляді довічного позбавлення волі, строк відбування зменшується до 20 років.

Отже, заохочувальні норми за зраду досить детально регламентовані та їм приділена достатня увага. Виділимо низку відмінностей порівняно з КК України. По-перше, стадія вчинення державної зради, на якій можливе заохочення, різна. Передумовою до звільнення від покарання у Франції є замах на зраду, а передумовою звільнення від кримінальної відповідальності в Україні є готування. По-друге, окрім спільної підстави заохочення – повідомлення правоохоронним органам про вчинене діяння, у Франції на особу покладається обов'язок запобігти вчиненню злочину. А також у разі потреби встановити інших винних (наприклад, співучасників), що може вважатися позитивним досвідом, оскільки може зберегти інтереси нації від реальної шкоди, яка може бути заподіяна особою, що не була відомою до цього.

Позитивним убачається те, що французький законодавець закріпив заохочення щодо скорочення строку покарання у вигляді позбавлення волі, стимулюючи в такий спосіб позитивну поведінку винного для захисту не лише основоположних інтересів нації, а й життя та здоров'я людини. Тобто воно виступає як додатковий безпосередній обов'язковий об'єкт злочину. Отже, досвід Франції у заохоченні осіб, які вчинили державну зраду, видається цікавим для України.

КК Республіки Польща в Главі XVII «Злочини проти Республіки Польща» передбачає відповідальність за посягання на зовнішню та внутрішню безпеку Польщі [4]. У ст. 131 ідеться про заохочення. Скажімо, передумовою застосування § 1 ст. 131 є замах на участь у діяльності іноземної розвідки проти Польщі або надання цій розвідці відомостей, передача яких може спричинити шкоду державі. Підставами є 1) добровільне припинення особою дальшої діяльності та 2) розкриття органу, правомочному розслідувати злочини, усіх суттєвих обставин учиненого діяння. Також не підлягає покаранню особа за готування до цього злочину в разі добровільної

відмови від його вчинення. У § 2 ст. 131 не підлягає покаранню за збирання та зберігання відомостей, передача яких може спричинити шкоду Польщі, для передачі їх іноземній розвідці, або приєднання до комп'ютерної мережі для їх отримання, або заява про готовність діяти на користь іноземній розвідці проти Польщі. Підставами для застосування є 1) добровільне припинення особою дальшої діяльності; 2) суттєві зусилля особи, направлені на запобігання вчинення задуманого забороненого діяння; 3) розкриття органом, правомочному розслідувати злочини, усіх суттєвих обставин учиненого діяння. Отже, як передумову, так і підстави звільнення від покарання польський законодавець регламентував досить детально, залежно від виду незакінченого злочину. Натомість застосування ч. 2 ст. 111 КК України можливе лише на стадії готування.

Зауважимо, що кримінальне законодавство Австрії, Бельгії, Іспанії, Італії, Нідерландів, Швейцарії, Японії не передбачає норму про звільнення від кримінальної відповідальності за державну зраду.

У системі загального права (англосаксонській) норма менш абстрактна, ніж норма права романо-германської правової системи, і спрямована на те, щоб розв'язати конкретну проблему, а не сформулювати загальне правило поведінки на майбутнє. Ця система включає окрім англійського права, що було її основою, правові системи таких країн, як США, Індія, Канада, Пакистан, Судан [1, с. 22–23].

Представником англосаксонської правової системи є передусім Англія. В Акті «Про зраду» 1351 р. [5] ідеться передусім у порушенні вірності суверена, а отже, самій державі. Форми об'єктивної сторони зради, які передбачені цим актом, близькі за змістом до діянь, передбачених «Правами, за якими судиться малоросійський народ» 1743 р. [6] (пособництво ворогу держави, відповідальність за недонесення про вчинення іншою особою зради тощо). Проте Акт «Про зраду» не містить заохочень. Водночас Закон «Про державну таємницю» 1711 р. передбачає звільнення від кримінальної відповідальності за шпигунство та розголошення державних таємниць, якщо в момент учинення злочину особа не знала та не мала суттєвих причин здогадуватися, що ця інформація, документ чи інша стаття стосуються служби безпеки чи розвідки, та розголошення спричиняє шкоду державі (ст. 5 Розділу 1, ст. 4 Розділу 3, ст. 3 Розділу 4) [7]. У цьому випадку немає ані позитивної посткримінальної поведінки злочинця, ані заохочення за наслідком цієї поведінки у вигляді звільнення. Тут треба говорити про так званий «випадок» («казус»). Саме відсутність вини як обов'язкової ознаки суб'єктивної сторони свідчить про відсутність складу злочину.

Єдиним злочином, поняття якого надається в Розділі 3 Статті III Конституції США 1787 р., є державна зрада. Нею вважається лише ведення війни проти США чи приєднання до її ворогів та надання їм допомоги чи пособництва [8]. Подібне визначення містить Звід Законів США 1989 р. у §2381 Титулу 18 [9]. Жодних заохочень законодавство не містить.

Більшість кримінальних злочинів кодифіковані в Кримінальному кодексі Канади 1985 р. Скажімо, відповідальність за державну зраду передбачено статтями 46-49 частиною II «Злочини проти громадського порядку» [10]. Як властиво англосаксонській правовій системі, норми про звільнення від кримінальної відповідальності за державну зраду не передбачено кодексом Канади, проте існує норма, подібна кримінальному законодавству США, що є більш процесуальною, ніж матеріальною. У примітці 3 до ст. 47 КК Канади зазначено, що жодна особа не може бути засуджена за державну зраду за показанням лише одного свідка, якщо докази цього свідка не підтверджені доказами, які стосуються цього обвинуваченого. З боку українського законодавства ця норма є кримінально-процесуальною, що відіграє роль при оцінці доказів на достовірність.

У літературі виділяють також систему соціалістичного права, у якій раніше розглядали передусім право СРСР [1, с. 24, 112-114]. Однак після 1991 р. ця система перебуває в кризовому стані й у ній виділяють тільки національні правові системи деяких країн (Китай, Куба, Північна Корея) [11, с. 450].

В Особливій частині КК Китайської Народної Республіки зрада та шпигунство передбачені Главою I «Злочини проти державної безпеки», а саме статті 108, 110, 111 [12]. Проте за будь-яких підстав до осіб, які вчинили ці злочини, заохочувальних норм не передбачено. Навпаки, при наявності певних кваліфікуючих ознак, можливе найсуворіше покарання – смертна кара.

КК Республіки Південної Кореї не містить такого злочину, як «державна зрада», проте передбачає діяння, які за об'єктивними ознаками становлять зраду. А саме ст. 92 (спонукання до іноземної агресії), ст. 93 (перехід на бік ворога), ст. 94-97 (надання допомоги ворогу різними способами), ст. 98 (шпигунство) Глави II Книги II КК Кореї [13]. Як і в законодавстві КНР, Корея не передбачає заохочувальних норм. До того ж особи, які вчинили замах на вищезазначені злочини, підлягають покаранню (ст. 100 КК РК).

Деякі науковці виділяють ще пострадянську правову систему, що сформувалася після розпаду СРСР. Зокрема, правові системи пострадянських держав рухаються в бік приєднання до романо-германської правової системи. З цього приводу Х. Бехруз, окреслюючи місце пострадянських правових систем на правовій карті світу, зазначає, що ці правові системи, відходячи від соціалістичного минулого, входять до романо-германської правової сім'ї «різними дорогами, різними темпами та різними засобами» [14, с. 419].

Норма про звільнення від кримінальної відповідальності за державну зраду передбачена в примітці до ст. 275 КК Російської Федерації [15]. Передумовою звільнення особи від кримінальної відповідальності є вчинення державної зради, тобто злочин є закінченим і добровільна відмова є неможливою. Підставами заохочення є: 1) добровільне й своєчасне повідомлення органам влади або інше сприяння запобіганню дальшим збиткам інтересам Російської Федерації; 2) у діях такої особи не міститься інший склад злочину. З формулювання першої підстави зрозуміло, що через учинення злочину вже наявні збитки інтересам держави, тому для

запобігання дальших збитків інтересам законодавць стимулює поведінку особи в спосіб установлення звільнення від кримінальної відповідальності.

Глава 32 «Злочини проти держави» КК Республіки Білорусь [16] передбачає в прим. до ст. 356 «Зрада держави» підстави звільнення особи від кримінальної відповідальності за цей злочин. Передумовою є замах на вчинення зради. Підставами є добровільна й своєчасна заява особи державним органам про вчинені ним дії; припинення діяльності, направленої на спричинення шкоди національній безпеці Республіки Білорусь; сприяння в запобіганні шкідливих наслідків. Загалом підхід білоруського законодавця подібний до КК України. Однак остання з підстав не є властивою заохочувальною нормою ст. 111 КК України. Її наявність, з одного боку, у разі ефективної роботи відповідних органів та сприянню особи, може запобігти настанню наслідків для національної безпеки держави. З іншого боку, може завдати ще більшої шкоди державі, якщо особа продовжить виконувати злочинне завдання та звернеться до державних органів через побоювання понести кримінальне покарання.

Законодавець Казахстану передбачив підстави звільнення від кримінальної відповідальності за державну зраду в прим. до ст. 175 «Державна зрада» Глави 5 «Кримінальні правопорушення проти основ конституційного строю та безпеки держави» КК [17]. Передумовою є вчинення державної зради, а підставами є сприяння особою попередженню настання збитків інтересам Республіки добровільним і своєчасним повідомленням державним органам або будь-якими іншими діями. Обов'язковою умовою звільнення виступає відсутність у діях цієї особи складу іншого злочину. Тобто визначальною метою заохочувальної норми є саме запобігання шкоди інтересам держави внаслідок своєчасного повідомлення особою про вчинену зраду державі.

Зазначимо, що ч. 2 ст. 111 КК України близька за змістом до ч. 2 ст. 337 «Зрада Батьківщині» КК Республіки Молдова [18]. Передумовою звільнення від кримінальної відповідальності є вербування іноземною розвідувальною службою громадянина Молдови для проведення ворожої діяльності проти цієї Республіки. Підстави звільнення збігаються з ч. 2 ст. 111 КК України – невчинення жодних дій на виконання отриманого злочинного завдання і добровільна заява органам влади про свій зв'язок з іноземною розвідувальною службою.

КК Латвійської Республіки не передбачає склад злочину «державна зрада». Глава X «Злочини проти держави» Особливої частини КК Латвійської Республіки містить єдиний близький за складом до державної зради злочин, передбачений ст. 85 «Шпигунство» [19].

Зрада, як один зі злочинів проти незалежності Литовської держави, територіальної цілісності та конституційного устрою передбачена ст. 117 Глави XVI Спеціальної частини КК Литовської Республіки [20]. Також згідно зі ст. 118 кримінально караним є пособництво іншій державі діяти проти Литовської Республіки. Відрізняються ці два склади злочину обставинкою.

Зрада можлива у воєнний час або після оголошення воєнного стану, а пособництво іншій державі – у мирний час.

В Естонії державна зрада передбачена ст. 232 Розділом II Пенітенціарним кодексом Естонської Республіки [21]. Діяння, що відносяться до державної зради, близькі за змістом до ст. 111 КК України, а саме надання допомоги громадянином Естонської Республіки іноземній державі, організації, іноземцеві чи особі, яка діє за завданням іноземної держави, направленої проти незалежності та суверенітету держави; збирання для передачі чи передача державної таємниці вищезазначеним суб'єктам.

Зауважимо, що у названих балтійських державах відсутні окремі заохочувальні норми за державну зраду, що не є характерним для пострадянських держав.

З огляду на тривалий військово-політичний конфлікт в Україні заслуговує на увагу законодавчий підхід Республіки Туреччини та Держави Ізраїлю. У ст. 126 Глави I «Злочини проти міжнародних інтересів держави» Розділу I «Злочини проти інтересів держави» Книги II КК Туреччини закріплено відповідальність за державну зраду, хоча в тексті закону цей термін не вказується [22]. Об'єктивна сторона полягає в застосуванні проти Туреччини зброї; вступі на службу в армію держави, що перебуває в стані війни з Туреччиною; командуванні чи керуванні збройними силами іноземної держави. Суб'єкт злочину спеціальний – громадянин Туреччини. Зауважимо, що навіть якщо особа з якоїсь причини позбавилася турецького громадянства, при вчиненні вищезазначених діянь вона прирівнюється до турецького громадянина.

Не підлягає покаранню особа, яка, перебуваючи під час війни на території ворожої держави, учинила вищезазначені діяння через потребу виконання будь-якого зобов'язання, покладеного на неї законом у цій державі. Ця норма є специфічною й помітно відрізняється від звільнення щодо кримінальної відповідальності за державну зраду в Україні. Адже як такого заохочення немає, аналізована норма нагадує крайню потребу як обставину, що виключає злочинність діяння в кримінальному законодавстві України.

Привертає увагу підхід законодавця Туреччини щодо визнання політичних груп, які вважаються воюючими сторонами та не визнані державами з боку Туреччини, державами, що перебувають у стані війни з Туреччиною. Тобто для досягнення мети захисту державного суверенітету, незалежності та обороноздатності законодавець Туреччини фактично допускає розширення як об'єктивних, так і суб'єктивних ознак складу злочину для визнання вищеокресленого діяння злочином проти інтересів держави.

Закон про кримінальне право Ізраїлю закріплює Главу бет «Державна зрада» Розділу зайн «Безпека держави, міжнародні відносини й офіційні таємниці» Частини бет «Злочини», що складається із семи статей [23, с. 85-87]. Статті 97-103 Закону регламентують такі форми державної зради: заподіяння шкоди суверенітету чи цілісності держави (ст. 97); розпалювання війни

(ст. 98); пособництво ворогові у війні (ст. 99); намір про зраду (ст. 100); служба у ворожих збройних силах (ст. 101); пособництво військовополоненому; пораженьська агітація (ст. 103). Покарання за більшість форм державної зради найсуворіше – смертна кара або довічне позбавлення волі. Кримінально караним є вчинення діянь, що свідчать про намір учинити державну зраду. До того ж і за готування, і за замах на державну зраду ізраїльським законодавством передбачено покарання у вигляді позбавлення волі. Спеціальної заохочувальної норми за цей злочин узагалі немає.

Держава Ізраїль передбачає дуже широкий спектр форм державної зради, адже майже із самого початку створення цієї держави й до сьогодні точиться арабо-ізраїльський конфлікт. З огляду на перелік форм державної зради, а також покарання за неї, помітно, якою мірою закон захищає суверенітет, територіальну цілісність, недоторканність та обороноздатність країни. Очевидним є те, що підхід ізраїльського законодавця суворий саме через багаторічний військово-політичний конфлікт у регіоні.

Висновки. У результаті проведеного дослідження можна висувати, що не всі правові системи передбачають заохочувальні норми при регламентації норми про державну зраду. Зокрема, англосаксонська та соціалістична правові системи не передбачають звільнення від кримінальної відповідальності за державну зраду чи будь-якого іншого заохочення. Натомість такі держави, як Німеччина, Франція, Польща досить детально регламентують це питання. Законодавець України тяжіє до підходів романо-германської системи права. До того ж з огляду на сучасне геополітичне положення України та різке зростання випадків державної зради вважаємо за потрібне винести на обговорення можливі зміни до ч.2 ст. 111 КК України. Скажімо, у КК Німеччини поряд зі звільненням від кримінальної відповідальності за державну зраду можливе пом'якшення покарання за розсудом суду. У Франції для запобігання шкоди життю та здоров'ю людини внаслідок учинення особою зради чи шпигунства передбачена норма про скорочення строку покарання у вигляді позбавлення волі. У КК Польщі, як уже зазначали, окремо закріплені підстави звільнення за готування та замах на вчинення цього злочину. Окреслені положення можуть слугувати приводом для наукової дискусії щодо залучення позитивного досвіду країн Європейського Союзу.

Майже в усіх пострадянських державах передумовою до звільнення від кримінальної відповідальності за державну зраду є замах на її вчинення, а не готування, як в Україні. Винятком є держави Балтії (Литва, Латвія, Естонія), які взагалі не передбачають заохочення.

На підставі цього стислого огляду очевидно, що в Україні суворіші вимоги аналізованої заохочувальної норми. Пропонуємо для обговорення пропозицію вважати передумовою такого звільнення не тільки готування до державної зради, а замах. По-перше, це дало б змогу вирішити дискусію про конкуренцію загальної (ст. 17 КК) та спеціальної (ч. 2 ст. 111 КК) норм. По-друге, особа, яка розпочала злочинну діяльність, свідомо чи через якісь обставини, могла б її припинити з гарантією звільнення від кримінальної

відповідальності, що в підсумку сприяло б уникненню чи зменшенню шкоди національній безпеці держави. До того ж цей підхід відповідав би реаліям сучасності. Також заслуговує на увагу та обговорення позитивний досвід підходу законодавця Держави Ізраїль в аспекті регламентації форм об'єктивної сторони державної зради.

Використані джерела:

1. Давид Р., Жоффе-Спинози К. Основные правовые системы современности; пер. с фр. В А. Туманова. Москва : Международные отношения, 1998. 400 с.

2. Уголовный кодекс Федеративной Республики Германии от 13 ноября 1998 г. URL : <http://www.law.edu.ru/norm/norm.asp?normID=1242733&subID=100102942%2C100102943#text> (дата звернення: 27.07.2018).

3. Уголовный кодекс Франции от 01 января 1992 г. URL : <http://law.edu.ru/norm/norm.asp?normID=1243018&subID=100104265,100104266#text> (дата звернення: 27.07.2018).

4. Уголовный кодекс Республики Польша от 06 июля 1997 г. URL : <http://www.law.edu.ru/norm/norm.asp?normID=1246817> (дата звернення: 27.07.2018).

5. Treason Act 1351 URL: <http://www.legislation.gov.uk/aep/Edw3Stat5/25/2/section/II> (дата звернення: 27.07.2018).

6. Кистяковский А. Ф. Права, по которым судится малороссийский народ. Киев: Унив. тип. (И.И. Завадского), 1879. 1063 с.

7. Закон о государственной тайне 1711 г. URL: <http://constitutions.ru/?p=422> (дата звернення: 27.07.2018).

8. Конституция Соединенных Штатов Америки 1787 г. URL : <http://www.hist.msu.ru/ER/Etext/cnstUS.htm> (дата звернення: 27.07.2018)

9. Свод Законов США 1989 г. URL: <http://avalon-law.ru/?p=404&page=2> (дата звернення: 27.07.2018).

10. Criminal Code (R.S.C., 1985, с. С-46) URL : <http://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/C-46/page-7.html#h-13> (дата звернення: 27.07.2018).

11. Марченко М. Н. Сравнительное правоведение. Общая часть: учебник. Москва : Зерцало, 2001. 560 с.

12. Уголовный кодекс Китайской Народной Республики от 14 марта 1997 г. URL: <http://www.law.edu.ru/norm/norm.asp?normID=1247252> (дата звернення: 27.07.2018).

13. Уголовный кодекс Республики Корея от 18 сентября 1953 г. URL : <http://law.edu.ru/norm/norm.asp?normID=1241816&subID=100098555,100098556#text> (дата звернення: 27.07.2018).

14. Бехруз Х. Порівняльне правознавство: підручник. Одеса: Фенікс, 2009. 464 с.

15. Уголовный кодекс Российской Федерации от 13 июня 1996 г. URL : http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_10699/ (дата звернення: 27.07.2018).

16. Уголовный кодекс Республики Беларусь от 02 июня 1999 г. URL : <http://www.pravo.by/main.aspx?guid=3871&p0=hk9900275&p2={NRPA}> (дата звернення: 27.07.2018).

17. Уголовный кодекс Республики Казахстан от 03 июля 2014 г. URL : <http://ugolovnykodeks.ru/2011/11/ugolovnyj-kodeks-respublikkazakhstan/#more-50> (дата звернення: 27.07.2018).

18. Уголовный кодекс Республики Молдова от 18 апреля 2002 г. URL : <http://lex.justice.md/ru/331268/> (дата звернення: 27.07.18).

19. Уголовный кодекс Латвийской Республики от 08 июля 1998 г. URL : <http://law.edu.ru/norm/norm.asp?normID=1243424&subID=100106935,100106943#text> (дата звернення: 27.07.2018).

20. Уголовный кодекс Литовской Республики от 26 сентября 2000 г. URL : <http://www.law.edu.ru/norm/norm.asp?normID=1243877&subID=100107735,100107738#text> (дата звернення: 27.07.2018).

21. Пенитенциарный кодекс Эстонской Республики от 06 июня 2001 г. URL : http://estonia.news-city.info/docs/sistemsw/dok_iegdab/index.htm (дата звернення: 27.07.2018).

22. Уголовный кодекс Турции от 01 марта 1926 г. URL: <http://law.edu.ru/norm/norm.asp?normID=1242102&subID=100099623,100099624#text> (дата звернення: 27.07.2018).

23. Марат Дорфман. Закон об уголовном праве Израиля: постат. перевод с иврита на рус. язык. Изд. 2-ое, перераб. и допол. СПб : Юридический центр-пресс, 2010. 261 с.

Стаття надійшла до редакції 19.08.2018

Зайцев А. В., Филипенко В. Р. Поощрительные нормы при регламентации государственной измены: зарубежный опыт

Статья посвящена исследованию поощрительных норм при регламентации государственной измены государств романо-германской, англосаксонской и социалистической правовых систем, а также постсоветских государств. Выделена предпосылка и основания для поощрения; сформулировано предложение по усовершенствованию национальной поощрительной нормы за государственную измену.

Ключевые слова: государственная измена, добровольное заявление, покушение, поощрительная норма, шпионаж.

Zaitsev A., Filipenko V. Encouraging Norms of State Treason Regulation: Foreign Experience

The article devoted to the study of encouraging norms for state treason of Romano-Germanic countries (Germany, France, Poland), Anglo-Saxon (England, USA, Canada) and socialist (China, Korea) legal systems. In addition, the criminal law of the post-soviet states (Russia, Belarus, Kazakhstan, Moldova) studied. The author analyzes the rules for encouragement, from which the preconditions and grounds for encouragement highlighted.

In the conclusion, the author notes that the Anglo-Saxon and socialist legal system does not provide for exemption from criminal liability for state treason. The legislator of Ukraine tends to approach the Romano-Germanic system of law. However, there are

some differences. In particular, according to Part 2 of Art. 111 of the Criminal Code of Ukraine one of the grounds for dismissal is not the commission of any actions for the execution of a criminal duty of a foreign state, a foreign organization or their representatives. In the codes of Belarus, Germany, Poland, the reason is the voluntary termination of the crime. It has the meaning of committing a person to coercion or to avoid harm, and so on. The Criminal Code of Poland specifies the grounds for firing for the preparation and the attempt to commit a crime.

The author makes a proposal for discussion to be a prerequisite for such a release, not only preparing for state betrayal, but an attempt. First, this would allow a discussion of the general competition (Article 17 of the Criminal Code) and the special rules (Part 2 of Article 111 of the Criminal Code). Secondly, the person who started criminal activities, could stop it with a guarantee of exemption from criminal responsibility, which ultimately would help to prevent or reduce damage to national security.

Keywords: state treason, voluntary declaration, preparation for a crime, attempt, encouraging norm, release from criminal liability, state interests, timely communication, espionage.